

ПРОФІЛАКТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

PREVENTIVE ACTIVITIES OF THE NATIONAL POLICE IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Берендєєва А.І., к.ю.н., доцент,
професор кафедри адміністративної діяльності поліції
Одеський державний університет внутрішніх справ
ORCID ID: 0000-0003-2708-3857

Стаття присвячена питанням профілактичної діяльності Національної поліції України в закладах загальної середньої освіти. Зазначається, що умови воєнного стану вимагають нових підходів до здійснення такої діяльності. Акцентується на тому, що у зв'язку з важливістю профілактичної діяльності необхідний відповідальний підхід працівників поліції до її виконання, що вимагає від них високого рівня педагогічної компетентності.

Наголошується на важливості здійснення якісної просвітницької діяльності, яка є однією із форм профілактики дитячої злочинності в закладах освіти. Автором виокремлено, що просвітницька діяльність, яку здійснюють поліцейські в закладах освіти, виконує освітньо-інформаційну, превентивну, виховну, світоглядну та іміджеву функцію, а також розкрито зміст кожної функції. На основі чинного законодавства виділено підрозділи Національної поліції, на які покладено обов'язок здійснювати просвітницьку діяльність в закладах освіти. На думку автора, найоптимальнішим таким суб'єктом є шкільні офіцери поліції. В статті зазначені виклики, які перешкоджають успішній роботі таких офіцерів та пропонуються шляхи їх подолання. Значна увага в статті приділена новим проектам МВС України у сфері забезпечення безпеки освітнього середовища. Зокрема розглядаються питання діяльності офіцерів Служби освітньої безпеки та наголошується, що вони є повноцінними суб'єктами просвітницької діяльності в освітніх закладах. Також значна увага приділена функціонуванню класів безпеки як інтерактивного проєкту взаємодії не лише з учнями, а й дошкільнятами. Автором підсумовується, що Національна поліція виступає активним суб'єктом просвітницької діяльності в закладах освіти. Для забезпечення систематичності та всеохоплюваності такої роботи в усіх освітніх закладах автор пропонує реалізувати комплекс заходів, який сприятиме більш ефективній роботі в цій сфері.

Ключові слова: Національна поліція, профілактика, просвітницька діяльність, діти, заклади освіти, освітнє середовище, запобігання, взаємодія, ювенальна превенція, шкільний офіцер поліції.

The article is devoted to the issues of preventive activities of the National Police of Ukraine in general secondary education institutions. It is noted that the conditions of martial law require new approaches to the implementation of such activities. It is emphasized that due to the importance of preventive activities, a responsible approach of police officers to its implementation is necessary, which requires a high level of pedagogical competence.

The author emphasizes the importance of carrying out high-quality educational activities, which is one of the forms of prevention of juvenile delinquency in educational institutions. The author emphasizes that the educational activities carried out by police officers in educational institutions perform educational and informational, preventive, educational, worldview and image functions, and the content of each function is revealed. On the basis of current legislation, the author identifies the units of the National Police which are responsible for carrying out educational activities in educational institutions. According to the author, school police officers are the most optimal such entity. The article identifies the challenges that hinder the successful work of such officers and suggests ways to overcome them. The article pays considerable attention to new projects of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine in the field of ensuring the security of the educational environment. In particular, the author discusses the activities of officers of the Educational Security Service and emphasizes that they are full-fledged subjects of educational activities in educational institutions. Considerable attention is also paid to the functioning of safety classes as an interactive project of interaction not only with students but also with preschoolers. The author summarizes that the National Police is an active subject of educational activities in educational institutions. To ensure the systematic and comprehensive nature of such work in all educational institutions, the author proposes to implement a set of measures that will contribute to more effective work in this area.

Key words: National Police, prevention, educational activities, children, educational institutions, educational environment, interaction, juvenile prevention, school police officer.

Постановка проблеми. Профілактична діяльність поліції щодо запобігання дитячій злочинності належить до категорії постійно актуальних суспільних проблем. Ця тематика завжди була, є і залишатиметься у центрі уваги наукових дискусій через свою важливість та значущість для соціальної стабільності та безпеки. Злочинність серед молоді є комплексним явищем, зумовленим різними факторами, які є надзвичайно різноманітними та складними. В останні роки до традиційних причин вчинення дітьми правопорушень додалися нові фактори, пов'язані з військовою агресією.

Внаслідок воєнних дій діти переживають глибокий стрес, що може виражатися в агресивній чи асоціалній поведінці. Особливо це є актуальним для підлітків, які використовують такі поведінкові стратегії як спосіб реакції на обставини. Також дещо послаблюється батьківський контроль над дітьми внаслідок фізичного розлучення з ними (наприклад, коли батьки служать в правоохоронних органах; коли діти виїхали за кордон самі, або лише з одним із батьків, тощо) або внаслідок зміщення центру уваги на питання, пов'язані з війною (наприклад, втрата

близьких та рідних, домівки, роботи, переїзд, тощо). В додаток до цього відбуваються неминучі негативні зміни в соціумі, які створюють сприятливі умови вчинення дітьми правопорушень. Так, нестабільність, поширення культу насильства, внутрішні проблеми суспільства стають чинниками, які у своїй сукупності створюють підґрунтя для девіантної поведінки молоді.

Звичайно, це комплексна проблема, яка вимагає інтегрованого підходу багатьох суб'єктів профілактики, серед яких поліція займає окреме місце. Завдяки своєму адміністративно-правовому статусу поліція володіє достатніми ресурсами для проведення превентивної роботи серед молоді, особливо в освітньому середовищі. Саме шкільні роки є важливим періодом для дітей, коли відбувається становлення їх особистості, формуються цінності та життєві установки. Тому на цьому етапі важливою є профілактична діяльність поліції, яка спрямована на формування позитивних соціальних навичок молоді та попередження розвитку девіантної поведінки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Профілактика дитячої злочинності становить постійний пред-

мет досліджень учених з різних галузей суспільних наук. Юристи, педагоги, психологи, соціологи та інші фахівці займаються вивченням чинників, які ведуть до дитячої злочинності, а також розробкою стратегій, які могли б ефективно запобігати такій поведінці. Безпосередньо питання діяльності поліції щодо запобігання вчиненню дітьми правопорушень досліджували І. Бандурка, О. Безпалова, Є. Зеленський, І. Іщенко, І. Кравченко, М. Корнієнко, К. Костовська, О. Мороз, О. Музичук, І. Остапович, К. Пісоцька та інші.

Метою наукової статті є дослідження профілактичної діяльності підрозділів Національної поліції, зокрема здійснення просвітницької діяльності в закладах загальної середньої освіти.

Виклад основного матеріалу. Проактивна діяльність поліції, яка спрямована не лише на реагування на вже вчинені злочини, а й на запобігання злочинності та підвищення загальної безпеки суспільства, становить основу сучасної філософії функціонування української поліції. Власне, це було провідною ідеєю реформи поліції 2015 року і знайшло своє відображення в законі України «Про Національну поліцію». Так, в ст. 23 зазначеного закону першим завданням, яке покладено на поліцію, визначене саме здійснення превентивної та профілактичної діяльності, що спрямована на запобігання вчиненню правопорушень [1]. В умовах воєнного стану важливість профілактичної роботи серед дітей набуває нових акцентів. Як зазначає О. Музичук, дистанційне навчання та тривале перебування дітей в укриттях, сховищах чи місцях проживання внутрішньо переміщених осіб вимагає розробки інноваційних методів проведення профілактичної роботи у цій сфері [2, с. 151].

Одним із важливих напрямів такої роботи є превентивна діяльність поліції в закладах освіти. Як зазначається в ст. 5 закону України «Про освіту», «освіта є державним пріоритетом, що забезпечує інноваційний, соціально-економічний і культурний розвиток суспільства» [3]. Освіта відіграє вирішальну роль у розвитку будь-якого суспільства, оскільки є фундаментом для інноваційного, соціально-економічного та культурного прогресу. Забезпечення всеохоплюючої і справедливої якості освіти визначено однією із цілей сталого розвитку України на період до 2030 року відповідно до указу Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019 [4], що відображає стратегічне бачення ролі освіти у досягненні загальнонаціональних цілей і підтримці сталого розвитку.

Відповідно до п. 17 ч. 1 ст. 23 закону України «Про Національну поліцію», одним із повноважень поліції є вжиття заходів щодо запобігання правопорушенням серед дітей [1], що проявляється у здійсненні як загальної, так і індивідуальної профілактики. Однією із форм здійснення профілактичної роботи є проведення просвітницьких заходів в закладах освіти. Просвітницька діяльність є основою для профілактичної діяльності, оскільки вона надає необхідні знання та інформацію, які сприяють формуванню правосвідомості дітей. Тому працівникам поліції, які здійснюють просвітницькі заходи в закладах освіти, важливо підходити серйозно та відповідально до такої роботи, щоб вона носила не формальний характер, а дійсно мала довготривалі позитивні наслідки. З цього приводу погоджуємося з дослідниками щодо важливості формування у майбутніх офіцерів поліції педагогічної компетентності та педагогічної культури як невід'ємних складових загальної професійної компетентності та культури фахівця [5, с. 158-159].

Педагогічна компетентність має важливе значення для здійснення просвітницької роботи в закладах освіти і є важливим інструментом для запобігання дитячій злочинності та забезпечення безпеки в освітньому середовищі. Для успішного проведення такої роботи поліцейській повинен мати базові знання з педагогіки та психології, щоб

ефективно взаємодіяти з учнями різного віку, правильно передавати інформацію, розуміти та враховувати емоційні стани дітей. Також в поліцейського повинні бути на високому рівні розвинуті комунікативні навички, адже вміння чітко та доступно висловлюватися, слухати та відповідати на запитання, налагоджувати контакт з аудиторією та підтримувати відкритий діалог є критично важливим для проведення просвітницьких заходів. Крім того, працівники поліції повинні вміти адаптувати навчальний матеріал до вікових та інтелектуальних особливостей учнів, забезпечуючи зрозуміле та релевантне подання інформації, а також використовувати інтерактивні методи, що допомагають залучити учнів до активного обговорення та засвоєння матеріалу.

Просвітницька діяльність, яку здійснюють поліцейські в закладах освіти, виконує наступні функції:

- освітньо-інформаційна, що полягає у підвищенні рівня правової обізнаності, зокрема щодо прав та обов'язків людини та громадянина, а також правових механізмів їх захисту, загальних засад юридичної відповідальності, правил безпечної поведінки, тощо;
- превентивна, що спрямована, з однієї сторони, на попередження дитячої злочинності та асоціальної поведінки, а з іншого - формування у дітей навичок безпечної поведінки, зокрема розпізнавання й уникнення ризикованих ситуацій;
- виховна, яка сприяє формуванню у молоді моральних цінностей та усвідомленню відповідальності за власні вчинки, навчаючи їх розуміти наслідки своєї поведінки;
- світоглядна, яка сприяє формуванню уявлень про важливість дотримання законів як фундаменту стабільного та справедливого суспільства;
- іміджева, що полягає в формуванні позитивного образу поліції серед молоді та підвищенні рівня довіри, що сприяє подальшій взаємодії з населенням на засадах партнерства.

Обов'язок здійснення просвітницької діяльності покладено в основному на підрозділи превентивної діяльності та патрульну поліцію. На підставі аналізу чинного законодавства та функціональних обов'язків працівників органів та підрозділів Національної поліції можна визначити, що проведення просвітницької діяльності в закладах загальної середньої освіти покладається на:

- підрозділи ювенальної превенції;
- дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад;
- патрульну поліцію, зокрема, шкільних офіцерів поліції;
- офіцерів служби освітньої безпеки.

Це основні суб'єкти здійснення просвітницької діяльності, але зазначений перелік не є вичерпний. Так, до такої роботи періодично залучаються, наприклад, викладачі поліцейські вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, який здійснює підготовку поліцейських. Взагалі до такої діяльності можуть бути залучені поліцейські будь-яких органів та підрозділів поліції, жодних перешкод цьому не має.

Для деяких із зазначених суб'єктів здійснення просвітницької діяльності передбачено в законодавстві. Так, обов'язок профілактичної роботи з дітьми передбачено в п.п.1 п.1 р. І Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України [6], п.п. 13 п. 2 р. II Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад [7]. Що стосується патрульної поліції, слід зазначити, що з 2016 року діє експериментальний проєкт із залученням шкільних офіцерів поліції. Їх робота переважно зосереджена на проведенні просвітницьких заходів, хоча вони також виконують інші функції.

На наш погляд, саме шкільні офіцери поліції є ідеальними суб'єктами просвітницької діяльності в закладах освіти, але наразі їх робота ускладнена певними чинни-

ками. По-перше, вони не є відокремленим підрозділом, а здійснення їх обов'язків покладаються в основному на інспекторів підрозділів зв'язків із громадськістю. З одного боку, в силу функціональних обов'язків такі працівники вже мають певний досвід комунікації з громадою, що сприяє ефективності їх роботи. З іншого боку, це інший напрям роботи, що призводить до перенавантаження та дефокусування уваги. По-друге, кількість таких офіцерів є недостатньою. Наприклад, в Одесі на сьогодні працює до 10 осіб, а відповідно до реєстру суб'єктів освітньої діяльності, в Одесі нараховується 195 закладів загальної середньої освіти [8]. Зрозуміло, що така кількість шкільних офіцерів поліції не здатна охопити такий обсяг, особливо з врахуванням того, що планувалося закріплення за одним офіцером від двох до п'яти навчальних закладів.

Для вирішення цієї проблеми пропонується виокремити такий структурний підрозділ в окрему штатну одиницю з виданням відомчого наказу щодо організації їх діяльності. Також варто розширити сам штат для охоплення всіх навчальних закладів. Втім, все зазначене є слушною ідеєю для мирного часу, у той час як воєнний стан вносить свої корективи. Об'єктивно розуміємо, що наразі на порядку денному не буде стояти питання розширення штату, оскільки у зв'язку з військовою агресією значна частина поліцейських, в т.ч. і підрозділів патрульної поліції, задіяна у діяльності, пов'язаній із відсіччю такої агресії, зокрема відряджені для несення служби в інші місцевості. Тож це питання залишається відкритим, але вартим уваги і найшвидшого вирішення при наявності відповідних ресурсів. Також потрібно розглянути питання доцільності входження шкільних офіцерів поліції до складу патрульної поліції. Можливо, більш доречно передбачити такий підрозділ у складі управлінь превентивної діяльності із підпорядкуванням відповідним ГУНП. Втім, всі ці питання є дискусійними, потребують додаткового опрацювання із врахуванням наявних ресурсів та оперативної обстановки.

Наразі реалізується проєкт щодо підготовки офіцерів освітнього середовища, основна ідея якого – забезпечити фізичну безпеку в закладах середньої освіти. Як зазначається на офіційному сайті Освітнього омбудсмена України, одним із найважливіших моментів є спілкування з дітьми та проведення заходів із запобігання правопорушенням [9]. У робочому плані спеціалізації (перепідготовки) поліцейських підрозділів «Служба освітньої безпеки» окремим напрямом є розгляд питань щодо підготовки і проведення інтерактивних просвітницько-профілактичних занять для учнів різного віку, що свідчить про те, що такі поліцейські є повноцінними суб'єктами просвітницької діяльності в закладах освіти.

Варто також зазначити про ще один проєкт, одним із активних учасників якого є Національна поліція – класи безпеки. Відповідно до порядку взаємодії закладів освіти, територіальних органів та підрозділів Державної служби України з надзвичайних ситуацій, Національної поліції України з питань функціонування класів безпеки, такі класи використовуються для проведення заходів із популяризації знань як у сфері цивільного захисту, у тому числі щодо дій у надзвичайних ситуаціях та правил пожежної безпеки, так і для здійснення Національною поліцією профілактичної діяльності серед здобувачів освіти з метою запобігання вчиненню правопорушень за участю дітей [10]. Цікавий та новий формат просвіти передбачає роботу не лише зі школярами, а й дошкільнятами, що є дуже важливим акцентом, оскільки часто ця аудиторія залишається неохопленою. Заходи для здобувачів освіти проводяться у формах, адаптованих до їх віку: для дошкільнят та учнів молодшої школи використовуються ігрові методи, включно з безпековими іграми, мультфільмами, загадками та ребусами; для дітей середнього та старшого шкільного віку заходи включають лекції, презентації, тести, ситуа-

ційно-рольові ігри та обговорення [10]. Як правило, до проведення занять долучаються підрозділи ювенальної превенції, втім можуть й інші підрозділи. Так, перспективним вважається використання мобільних класів безпеки в сільській місцевості із залученням поліцейських офіцерів громад.

Таким чином, Національна поліція є активним суб'єктом просвітницької діяльності в закладах освіти. Але важливо, що така робота була системною та охоплювала всі заклади середньої освіти. Для досягнення цього доцільним є здійснення наступних заходів. По-перше, необхідно розробити навчальну програму, яка включатиме стандартизацію навчальних матеріалів та методик проведення. За основу рекомендується використовувати Методичні рекомендації щодо проведення просвітницько-профілактичних занять з учнями 1-11 класів за програмою «Школа і поліція», які були розроблені для шкільних офіцерів поліції і вже показали свою ефективність. Доцільним було би періодичне оновлення таких матеріалів з урахуванням наявних викликів. Наприклад, на сьогодні надзвичайно актуальними є питання алгоритму дій під час надзвичайних ситуацій, виявлення вибухонебезпечних предметів, тощо. У зазначених рекомендаціях ці питання не були відображені, але сьогодення потребує вивчення цих тем. Тож розроблені навчальні матеріали потребують періодичного перегляду та оновлення.

По-друге, необхідно забезпечити регулярне навчання та підвищення кваліфікації поліцейських, що залучені до цієї роботи, з метою підвищення ефективності їх взаємодії з учнями. Це може бути як в рамках службової підготовки, короткострокового підвищення кваліфікації, так і в рамках проведення тренінгів. Останній варіант ми вважаємо найоптимальнішим, особливо якщо долучити до цього громадські організації або такі потужні міжнародні агенції як UNFPA та EUAM Ukraine.

По-третє, важливо встановити механізми зворотного зв'язку від освітніх закладів та учасників освітнього процесу, щоб вчасно адаптувати та оптимізувати програми згідно з актуальними потребами та викликами. Для цього потрібно розробити зручні канали для збору зворотного зв'язку (наприклад анкети у друкованій або Google формі). Систематичний аналіз отриманої інформації допоможе виявити сильні та слабкі сторони просвітницьких заходів, а також проблеми, з якими стикаються учасники освітнього процесу. Також доречним було би залучення вчителів, адміністрації шкіл, батьків, а також самих учнів до процесу перегляду та оновлення програм.

По-четверте, важливо налагодити координацію всіх підрозділів поліції, які є суб'єктами просвітницької діяльності в конкретному регіоні (якщо це великі міста – по районах) для уникнення дублювання тем та навчальних закладів. Це сприятиме більш ефективному розподілу ресурсів і забезпечить комплексний підхід до здійснення таких заходів.

Висновки. Таким чином, просвітницька діяльність працівників поліції в закладах загальної середньої освіти є стратегічним інструментом ефективної профілактичної діяльності, що сприяє зниженню ризиків дитячої злочинності. Така діяльність виконує ряд функцій, зокрема освітньо-інформаційну, превентивну, виховну, світоглядну, іміджеву. Серед підрозділів Національної поліції обов'язок просвітницької діяльності покладається на підрозділи ювенальної превенції, дільничних офіцерів поліції, поліцейських офіцерів громад, шкільних офіцерів поліції та офіцерів служби освітньої безпеки, що не виключає залучення інших підрозділів. Не дивлячись на значну увагу МВС України до питань профілактичної діяльності в закладах освіти, що ілюструється різними проєктами, ця діяльність потребує подальшої уваги та вдосконалення. Проєкти, які продемонстрували свою ефективність і доцільність, наприклад, такі як «Шкільний офіцер поліції», необхідно активно

впроваджувати в діяльність поліції, щоб максимально використати їх потенціал. Для успішної реалізації профілактичної діяльності в закладах освіти важливо, щоб МВС Укра-

їни здійснювало цю діяльність у тісній співпраці з МОН України, що сприятиме інтегрованому підходу та підвищенню ефективності профілактичних заходів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.
2. Музичук О. М. Національна поліція в системі суб'єктів профілактики адміністративної деліктності. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2023. № 4. С. 145-154.
3. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
4. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України від 30.09.2019 р. № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>
5. Романишина Л., Тюріна В., Бойко О. Формування педагогічної культури майбутніх офіцерів поліції в процесі професійної підготовки. *Physical culture and sport: scientific perspective*. 2023. № 2. С. 158–164.
6. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України : Наказ МВС України від 19.12.2017 р. № 1044. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#Text>
7. Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад : Наказ МВС України від 28.07.2017 р. № 650. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1041-17#Text>
8. Реєстр суб'єктів освітньої діяльності в Одесі. URL: <https://registry.edbo.gov.ua/zagalna-serednya-osvita/51/>
9. Поліцейський безпеки у школі – обов'язки та особливості співпраці. URL: <https://eo.gov.ua/politseysky-bezpeky-u-shkoli-oboviazky-ta-osoblyvosti-spivpratsi/2024/01/30/> (дата звернення: 18.05.2023).
10. Про затвердження Порядку взаємодії закладів освіти, територіальних органів та підрозділів Державної служби України з надзвичайних ситуацій, Національної поліції України з питань функціонування класів безпеки: Наказ Міністерства освіти і науки України, Міністерства внутрішніх справ України від 20.11.2023 р. № 1436/940. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2117-23#Text>